

"וַיֵּצֵא יַעֲקֹב מִבְּאֵר שֶׁבַע וַיֵּלֶךְ חֲרָנָה: וַיִּפְגַּע בְּמָקוֹם וַיֵּלֶן שָׁם כִּי בָא הַשָּׁמֶשׁ וַיִּקַּח מֵאֲבְנֵי הַמָּקוֹם וַיִּשֶׂם מֵרָאשֵׁיתוֹ וַיִּשְׁכַּב בְּמָקוֹם הַהוּא" (בראשית כ"ח)

בשבוע האחרון עלתה העיר באר שבע, בעל כורחה, לתודעה הלאומית. העיר הזו, איננה חדשה וניתן אף לקרוא לה 'עיר האבות'. שכן כל אבותינו גרו בה, הקריבו בה קרבנות ואף זכו שם לנבואה. למרות זאת, איננו מגדירים אותה עיר קדושה ואף לא חשובה בצורה יוצאת דופן. כיצד זה קרה? מתוך התשובה שנברר, מבהיל עד כמה הדברים רלוונטיים לימינו.

ליל שבת - האבות בבאר שבע

אברהם:

"וַיֹּאמֶר כִּי אֵת שֶׁבַע כְּבֶשֶׂת תִּקַּח מִיָּדִי בְּעִבּוֹר תִּהְיֶה לִּי לְעֵדָה כִּי חִפְרָתִי אֵת הַבְּאֵר הַזֹּאת: עַל כֵּן קָרָא לְמָקוֹם הַהוּא בְּאֵר שֶׁבַע כִּי שָׁם נִשְׁבְּעוּ שְׁנֵיהֶם: וַיֵּטֵעַ אֲשֶׁל בְּבְאֵר שֶׁבַע וַיִּקְרָא שָׁם בְּשֵׁם ה' אֱ-ל עוֹלָם: וַיִּגַּר אַבְרָהָם בְּאֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים יָמִים רַבִּים"

"וַיֵּשֶׁב אַבְרָהָם אֶל נְעָרָיו וַיִּקְמוּ וַיֵּלְכוּ יַחְדָּו אֶל בְּאֵר שֶׁבַע וַיִּשְׁבּוּ אַבְרָהָם בְּבְאֵר שֶׁבַע" (בראשית כ"א)

אברהם נוטע אשל וקורא בשם ה' – בבאר שבע! לאחר העקדה אברהם הולך לבאר שבע! כלומר אברהם מגיע לגדול שבניסיונותיו בהר המוריה, במקום המקדש, ולכן הוא הולך, חוזר, לבאר שבע!

יצחק:

"וַיִּצְוּ אַבְיִמֶלֶךְ אֶת כָּל הָעָם לֵאמֹר הַנִּגַּע בְּאִישׁ הַזֶּה וּבְאִשְׁתּוֹ מוֹת יוּמָת: וַיִּזְרַע יִצְחָק בְּאֶרֶץ הַהוּא וַיִּמְצָא בְּשָׂנָה הַהוּא מַאֲה שְׁעָרִים וַיִּבְרַכְהוּ ה'."

..... וַיַּעַל מִשָּׁם בְּאֵר שֶׁבַע: וַיֵּרָא אֵלָיו ה' בְּלַיְלָה הַהוּא ... וַיִּבֶן שָׁם מִזְבֵּחַ וַיִּקְרָא בְּשֵׁם ה' וַיֵּט שָׁם אֲהֶלוֹ וַיִּכְרוּ שָׁם עֲבָדֵי יִצְחָק בְּאֵר: וַאֲבִימֶלֶךְ הִלֵּךְ אֵלָיו מִגֶּרָר וַאֲחֻזַּת מִרְעָהוּ וּפִיכַל שָׂר צְבָאוֹ: וַיֹּאמְרוּ ... תְּהִי נָא אֵלֶּה בֵּינוֹתֵינוּ בֵּינֵנוּ וּבֵינֶךָ וְנִכְרַתְּהָ בְרִית עִמָּךְ... וַיִּשְׁבְּעוּ אִישׁ לְאָחִיו ... וַיִּקְרָא אֶתֶּה שֶׁבְעָה עַל כֵּן שָׁם הָעִיר בְּאֵר שֶׁבַע עַד הַיּוֹם הַזֶּה" (בראשית כ"ו)

במקום זה מתברר יצחק במאה שערים, שם הוא בונה מזבח, וכאביו, גם הוא קורא בשם ה' דווקא בבאר שבע. איננו מוצאים את יצחק קורא בשם ה' בירושלים. (אמנם על פי המדרש הוא מתפלל ב'שדה' – בירושלים).

יעקב:

המקדש בפרשה

ויצא תשע"ג

"וַיֵּצֵא יַעֲקֹב מִבְּאֵר שֶׁבַע וַיֵּלֶךְ חֲרָנָה: וַיִּפְגַּע בְּמִקְוֹם וַיֵּלֶן שָׁם כִּי בָא הַשָּׁמֶשׁ וַיִּקַּח מֵאֲבְנֵי הַמִּקְוֹם וַיִּשֶׂם מִרְאשֹׁתָיו וַיִּשְׁכַּב בַּמִּקְוֹם הַהוּא: וַיַּחֲלֹם וְהִנֵּה סֹלֶם מִצֵּב אֲרֻצָּה וְרֹאשׁוֹ מֵגִיעַ הַשָּׁמַיְמָה וְהִנֵּה מֶלֶאכִי אֱ-לֹהִים עֹלִים וְיֹרְדִים בּוֹ"

"וַיֹּסֶעַ יִשְׂרָאֵל וְכָל אֲשֶׁר לוֹ וַיָּבֵא בְּאֶרֶץ שֶׁבַע וַיַּזְבֵּחַ זִבְחִים לֵא-לֹהֵי אָבוֹי וַיִּצְחַק: וַיֹּאמֶר אֱ-לֹהִים לְיִשְׂרָאֵל בְּמִרְאֵת הַלַּיְלָה וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב יַעֲקֹב וַיֹּאמֶר הִנְנִי: וַיֹּאמֶר אָנֹכִי הָא-ל אֱ-לֹהֵי אָבִיךָ אֵל תִּירָא מִרְדָּה מִצְרַיִמָּה כִּי לְגוֹי גָּדוֹל אֲשִׁימְךָ שָׁם: אָנֹכִי אֲרַד עִמָּךְ מִצְרַיִמָּה וְאָנֹכִי אֲעֲלֶךָ גַּם עֲלֵה וַיֹּסֶף יִשְׁתִּית יָדוֹ עַל עֵינָיִךְ: וַיָּקָם יַעֲקֹב מִבְּאֵר שֶׁבַע... וַיָּבֵאוּ מִצְרַיִמָּה יַעֲקֹב וְכָל זֶרְעוֹ אִתּוֹ" (בראשית מ"ו)

יעקב יוצא מבאר שבע, שם הוא מתפלל לה' ועל פי הפשט (וכפי שנראה גם במדרש) שם, ולא בירושלים, התרחש חלום הסולם. שנים מאוחר יותר, כשחוזר יעקב לארץ ישראל. לאחר כל מה שלמד בחלום הסולם, עדיין בוחר יעקב את באר שבע. גם טרם יציאת בני ישראל לגלות מצרים, מקריב יעקב קרבנות בבאר שבע. התורה מדגישה את הסיבה לכך – ששם אלוקי אביו יצחק.

לסעודת שבת – השבוע בבאר שבע

אחד האירועים המורכבים ביותר בתולדות אברהם אבינו הוא מעמד השבועה והברית עם אבימלך. ננסה לראות פרשנות אחת לברית הזאת, להבין את תוצאותיה ומתוך כך לתת פתרון לשאלתנו.

”וַיְהִי בַעַת הַהוּא וַיֹּאמֶר אַבְיִמֶלֶךְ וּפִיכֹל שֶׁר צָבָאוּ אֵל אַבְרָהָם לֵאמֹר... הַשְּׁבַעָה לִי בָא-לְהִים הֲנֵה אִם תִּשְׁקֹר לִי וּלְנִינִי וּלְנַכְדֵי פֶחֶסֶד אֲשֶׁר עָשִׂיתִי עִמָּךְ תַּעֲשֶׂה עִמָּדִי וְעַם הָאָרֶץ אֲשֶׁר גִּרְתָּהּ בָּהּ: וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֲנֹכִי אֶשְׁבַּע”

”וַיִּקַּח אַבְרָהָם צֹאן וּבָקָר וַיִּתֵּן לְאַבְיִמֶלֶךְ וַיִּכְרְתוּ שְׁנֵיהֶם בְּרִית”

”וַיֵּצֵב אַבְרָהָם אֶת שְׁבַע כִּבְשֹׁת הַצֹּאן לְבִדְהָן”

”עַל כֵּן קָרָא לְמָקוֹם הַהוּא בְּאֵר שְׁבַע כִּי שָׁם נִשְׁבְּעוּ שְׁנֵיהֶם... וַיִּגַּר אַבְרָהָם בְּאֵרָץ פְּלִשְׁתִּים יָמִים רַבִּים” (בראשית כ"א)

החזקוני רואה קשר בין מעמד הברית לפרשת העקדה. ליתר דיוק הברית עם אבימלך הובילה או הצריכה את ניסיון העקידה.

”ויהי אחר הדברים האלה: יש מפרשים 'אחר הדברים האלה', אחר שכרת אברהם ברית עם אבימלך לו ולנינו ולנכדו שלא ברשות הקב"ה. וארץ פלשתים נתנה לו... לפיכך 'זהאלקים נסה את אברהם' קינתרו וציערו. לשון על נסותם את ה', מסה ומריבה" (חזקוני על בראשית פרק כב פסוק א)

דברי החזקוני הם על פי המדרש:

”ישמור אדם דברים בלבבו שלא יעשה שותפות דברים עם הגוי, סוף שהוא כורת ברית עמו. אברהם כרת ברית עם אבימלך שנאמר ויקח אברהם צאן ובקר וגו'. אמרו מלאכי השרת: 'רבנו של עולם אדם יחיד ברדת לך מע' לשונות וכרת ברית עם אומות העולם?' אמר להם: 'בן יחיד נתתי לו ואני אומר לו העלהו עולה לפני אם יעלהו הרי מוטב ואם לאו יפה אתם אומרים'. שנאמר ויהי אחר הדברים האלה והאלהים נסה את אברהם. מכאן אמרו אין לך אומה בעולם שנשתעבדו בהן בישראל יותר ממנה בשכר (=בגלל) ברית שכרת אברהם את אבימלך מלך פלשתים בלבד... כי את שבע כבשות תקח מידי – אמר ליה הקב"ה אתה נתת לו שבע כבשות, חייך שאני משהה משמחת בניך שבעה דורות... אתה נתת לו שבע כבשות, חייך כנגד כן מחריבין מבניך שבעה משכנות ואלו הן אהל מועד נוב וגלגל וגבעון ושילה ובית עולמים שנים. אתה נתת לו ז' כבשות כנגד כן ארוני חוזר בשדה פלשתים ז' חדשים" (ילקוט שמעוני בראשית, כא, צה)

הדברים הקשים של החזקוני ושל המדרש מגלים לנו קשר ישיר בין הברית לבין תוצאותיה: בטווח הקרוב 'ניסיון' העקדה. הניסיון איננו עונש – נקמה. אלא בירור, כפי ששמע שדברי המלאכים במדרש.

בטווח הרחוק אנו רואים שכיבושה של ירושלים מתעכב, הארון נודד וגולה. בית המקדש נחרב.

ועד ימינו מהדהדים דברי המדרש: "אין לך אומה בעולם שנשתעבדו בהן בישראל יותר ממנה".

אם כן, העיר באר שבע מנציחה את מעמד השבועה. "על בן קרא למקום ההוא באר שבע כי שם נשבעו שניהם". (ואולי לכן, היא לא נזכרת לטובה)

שנים לאחר השבועה בין הפלישתים לאברהם אבינו, חזרת העיר באר שבע ומזכירה לנו שכל ניסיון לברית או להסכם עם הפלישתים – יוביל לתוצאות רעות הן בטווח הקרוב והן בטווח הרחוק.

הן בעצם 'השותפות עם הגוי' והן בכך שאנו מראים שאיננו חפצים בארץ שהקב"ה הבטיח לנו ולזרענו.

ואולי זה גם עובד הפוך. כאשר אנחנו מרפים מן הקשר לארץ ולמקדש, אז הקב"ה שב ומעיר את הפלישתים מתרדמתם. לא עלינו.

לסעודה שלישית – בכל זאת יש בה משהו, בבאר שבע

אם כך הדברים, מה ראו בה אבותינו הקדושים, כיצד הם חזרו שוב ושוב לבאר שבע? כדי לענות על השאלה, צריך לדבר ראשון לדעת מה הייתה מטרתו של אברהם בעולם. אברהם אבינו הוא 'אב המון גויים' - אב לכל העולם. (בניגוד ליעקב, אביהם של עם ישראל). אחד הדברים המרכזיים שעושה אברהם הוא "וַיֵּטַע אֱשֶׁל בְּבְאֵר שֶׁבַע וַיִּקְרָא שָׁם בְּשֵׁם ה' אֱלֹהִים" (בראשית כ"א) מטרת האשל היא:

"ישנים היו אומות העכו"ם מלבוא תחת כנפי השכינה, ומי העירן לבוא לחסות תחת כנפי השכינה, אברהם, שנאמר, מי העיר ממזרח. ... וכיצד עשה אברהם, עשה לו פונדק ופתח לו פתחים לכל רוח והיה מקבל העוברים והשבים, שנאמר (בראשית כא, לג) ויטע אשל בבאר שבע. א"ר עזריה מהו אשל אכילה שתייה לוייה." (מדרש תהילים ק"י)

אברהם אבינו רואה שליחות בהכנסת כל הגויים – גם העכו"ם – תחת כנפי השכינה. כך עשה עם המלאכים שחשבו לישמעאלים וכך עם אבימלך. זהו עניין האשל – לראות ולתת משהו גשמי אך דרכו להביא שכינה – גם אם הם גויים!

מכאן לבאר שבע. בניית האשל בבאר שבע איננה מקרית. דווקא במקום החולין ביותר מחליט אברהם לקרוא בשם ה' א-ל עולם. באר שבע מבטאת את המקום הגשמי ביותר במציאות: במקום זה ישנה באר, במקום זה כדאי לטעת אשל ובמקום זה מוצא יצחק מאה שערים. בכל התורה כולה מוגדרת באר שבע בקצה: "מדן ועד באר שבע". במובן הפשוט זהו קצה הגבול הדרומי של הארץ, אך במובן הרחב יותר- מקום זה מבטא גם את המרחק הגדול ביותר מירושלים. (לכן בוחר ירבעם להניח דווקא שם את עגליו. "הַנְּשָׁבְעִים בְּאֵשְׁמֵת שִׁמְרוֹן וְאָמְרוּ חַי אֱלֹהֵינוּ דָן וְחַי דָּרְדָּךְ בְּאֵר שֶׁבַע וְנִפְּלוּ וְלֹא יָקוּמוּ עוֹד"). הקצה מבטא ריחוק מן הקדושה, ריחוק מירושלים שנמצאת בגובה (ולא בבאר), ומירושלים שנמצאת במרכז ולא בקצה (פריפריה?).

ומכאן לאברהם בבאר שבע. אברהם אבינו בגדלותו ראה גם בבאר את שבע את נצנוצי השכינה והקדושה. הברכה, גם הגשמית, על האוכל והשתייה מקורה ממקור עמוק! אברהם אבינו ראה בבאר שבע את העומק. את הבאר העמוקה ביותר שממנה נובעים מים חיים של קדושה וטהרה. הריב עם אבימלך לא היה ריב גשמי על באר אלא על אחיזה במקום הקדוש הזה.

ומכאן נבין את פליאתו של יעקב, בבאר שבע 'אכן יש אלוקים במקום הזה'. לכאורה, מה החידוש, וכי יעקב לא ידע שהקב"ה נמצא 'בכל אתר ואתר'? מדוע הוא מתפלא שגם באר שבע מתגלה הקב"ה? אלא:

"אכן יש ה' גם במקום הזה עם היותו ארציי כענין באר שבע ואנכי לא ידעתי" (ספר עץ הדעת, ויצא)

ולסיכום: באר שבע מבטאת את הנקודה הנמוכה ביותר בארץ ישראל. 'סולם מוצב ארצה'. עולם ללא אמונה. דווקא במקום זה ידע אברהם לקחת את האש"ל ומתוך כך לקרוא בשם ה'. אברהם אבינו ידע למצוא גם במקום יבש 'מים' ויצחק הצליח אף הוא למצוא מאה שערים. אבימלך ועבדיו מתפלאים מאוד על הדבר הזה. ולכן הם מנסים שתי שיטות. אצל אברהם לערבב את הטוב ברע. ומתוך כך לבלוע את הטוב. אצל יצחק מנסים העבדים שיטה פשוטה יותר: לסתום את הבארות.

במציאות הקיימת, כשיש רוע מוחלט, אסור להתקרב אליו בשום פנים. לא לכרות ברית, לא להישבע ולא לעשות הסכמים. הקב"ה רמז לאברהם, שלא הגיע הזמן לתקן את המנהרות ואת הבארות. הדרך לטהר את הבארות, את שולי החברה האנושית, (הפלישתים ולא חלילה יושבי באר שבע...) שקשה לקרוא להם בני אדם - עוברת דרך ירושלים.

ירושלים לעומת זאת מבטאת את הנקודה הרוחנית הגבוהה ביותר שאפשר להגיע עליה בעולם הזה – הגשמי. ירושלים מימי הבריאה הייתה מרכז העולם, והיא שער השמים. כאשר בירושלים, יבינו שהפתרון נמצא בירושלים, ויעמידו את הסולם שראשו מגיע השמימה, אז ממילא נזכה ש

”מֵאֵל אֲבִיךָ וְיַעֲזְרֶךָ וְאֵת שְׂדֵי וַיְבָרְכֶךָ בְּרִכַּת שָׁמַיִם מֵעַל בְּרִכַּת תְּהוֹם רִבְצָת תַּחַת בְּרִכַּת שְׂדֵיִם וָרֶחֶם”

שבת שלום מרדכי